

Osmanlı Devletinin Son Döneminde Meydana Gelen Sel Baskınları (1857-1913)

Floods During The Last Period Of The Ottoman State (1857-1913)

Ali Rıza GÖNÜLLÜ*

ÖZET

Sel baskınları tarihin her döneminde ortaya çıkan doğal afetlerden birisidir. Osmanlı Devletinin son döneminde de Türk milletinin hakim olduğu topraklarda sel baskınları meydana gelmiştir. Sel baskını meydana geldiği zaman, yerel yönetim tarafından merkezi yönetime gerekli bilgi verilmektedir. Yerel yönetim sel baskınuna maruz kalmış olan halkın barınma ve iye ihtiyacını karşılamaktadır. Ancak yerel yönetimin, maddi kaynakları bu konuda yetersiz kalırsa, merkezi yönetimden yardım talebinde bulunmaktadır. Yerel halk tarafından da selzede halka her türlü yardım yapılmaktadır. Osmanlı Devletinin son döneminde meydana gelen sel baskınları sırasında, çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Bunun yanında önemli miktarda mesken yıkılmış ve tarım arazisi mahvolmuştur. Bunun için sel baskınları insan kaybı yanında, devletin ve milletin ekonomik yönden zarara uğramasına da sebep olmuştur. Osmanlı Devleti tarafından, sel baskınlarından korunmak için şehirlerin içinden geçen akarsuların islah edilmesine, ayrıca sel tehlikesi ile karşı karşıya olan köylerin yerlerinin değiştirilmesine çalışılmıştır. Bu arada Osmanlı Devleti tarafından, sel baskını sırasında halkın kurtarılmasında üstün gayret gösteren devlet görevlileri ve halktan insanlar çeşitli nişanlarla taltif etmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Osmanlı Devleti, Yağmur, Taşkın, Sel Baskını, Zarar, Islah, Nişan

ABSTRACT

Floods are one of the natural disasters which occur during every period of the history. Also during the last period of the Ottoman State, floods had been on the land of the Turkish Nation rule. When the flood happened, necessary information had been given to the government by the local authority. The local authority afford the need of accommodation and food of the people who has damaged by the flood. But if the sources of the local authority is not enough to afford the need, they can ask for help to the government. Damaged people had helped by the local people of that land. Lots of people died of floods during the last period of the Ottoman State. In addition, big amount of house collapsed and farming land had damaged. So, floods had caused death and besides economical damage of the government and people. Ottoman State had tried

* Dr.

to reorganize the rivers that ran through the cities to protect them or tried to change the location of the towns. Meanwhile, the people who worked for the government and local people who did the best to save the people on the flood were honoured by the Ottoman State.

•

KEY WORDS

Ottoman State, Rain, Flood, Damage, To Reorganize, Sing.

1.GİRİŞ

İnsanoğlunu tarih boyunca etkileyen doğal afetlerden birisi de sel baskınlarıdır. Sel, sürekli yağmurlardan veya eriyen karlardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su veya su taşkını demektir¹. Selin geçtiği yere sel yatağı, sel sularının yayıldığı yere de taşkın alanı adı verilmektedir. Taşkın alanlarında meydana gelen derin yarıntılara da sel yarıntısı denilmektedir². Osmanlı Dönemi belgelerinde sel baskını kelimesi yerine, Arapça seyl kökünden gelen seylâb³, su taşkını manasına da tuğyan⁴ ve feyezan kelimeleri kullanılmıştır⁵. Ayrıca bu belgelerde nadir olarak su baskını tabiri de yer almıştır⁶. Yine Seylâb kelimesi, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında su baskını, su tahribatı gibi kelimelerle birlikte, belgelerde kullanılmaya devam etmiştir⁷.

Coğrafi yapı ve iklim şartları ile doğrudan ilgili olan sel baskınlarının, tarihin her döneminde yeryüzünün değişik bölgelerinde zayıf veya şiddetli bir şekilde meydana geldiği bilinmektedir. Sel baskınları sonunda insan nüfusu ve tabii çevre önemli ölçüde zarar görmüş, ayrıca yoğun miktarda bir ekonomik kayıp ortaya çıkmıştır. Hatta sel baskınları sonucunda bir çok eski medeniyet yeryüzünden silinip gitmiştir⁸.

Osmanlı Devleti Dönemi'nde de Anadolu ve Rumeli Coğrafyası'nda çok sayıda sel baskını meydana gelmiştir. XVII. Yüzyılda Beyşehir Gölü'nde meydana gelen su taşkınları sebebiyle göl kenarında bulunan Zaviyecik (Zeyve), Milli ve Yarangümü köyleri ciddi ölçüde zarar görmüşlerdir. Hatta bu köylerde

-
- ¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Cilt:II, İstanbul 1992, s.1275; Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317, s.730.
 - ² Reşat İzbirak, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1975, s.276; Reşat İzbirak, *Sular Coğrafyası (Yer altı Suları, Kaynaklar, İçme ve Kullanma Suları, Toprak Suyunun Düzenlenmesi)*, Cilt:I, Ankara 1969, s.30-31.
 - ³ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devâir Yazışmalarına Ait Belgeler (BOA. A. MKT. NZD)*, nr.227/96.
 - ⁴ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Divân (Beylikçi) Kalemi*, (BOA. D. DVN.), nr.77/71.
 - ⁵ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezâreti Teşrî-i Muâmelat ve Islahât Komisyonu (BOA. DH. TMİK-S)*, nr.68/34.
 - ⁶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezâreti Mektubi Kalemi*, (BOA. DH. MKT.), nr.1941/88. Lef.1.
 - ⁷ *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü*, (BCA. Mua.), Fon Kodu (F. K.) 030.010.0.0. Yer Numarası (Y. N.)118.824.4.; F.K.030.010.0.0 Y.N.118.835.7.; F.K.030.010.0.0 Y.N. 119.846.22.; F.K.030.010.0.0 Y.N.184.268.22.; F.K.030.010.0.0 Y.N.118.833.16.
 - ⁸ Turhan Günay, *Orman Ormansızlaşma Toprak Erozyonu*, İstanbul 1997, s.154 v.d.

yaşayan ahalinin sadece arazileri değil evleri de sular altında kaldığından, adı geçen köy sakinleri köylerini boşaltmak zorunda kalmıştır⁹.

1688/1689 yılında Edirne civarında meydana gelen sel baskını, Edirne'nin İlbeği, Yund, Hatıpköyü, Umurbey, Şahinci, İneoğlu, Ahurköy, Karacaköy ve Kiliseköy gibi köylerini önemli ölçüde etkilemiş¹⁰ ve bu bölgede ekili olan çayır-ları ve ürünleri tahrip etmiştir¹¹.

Isparta'da 1780 yılında Gölcük Boğazı'ndan gelen sel, Tekke ve Yayla mahallelerinde tahribata yol açmıştır. Çelik Mehmet Paşa'nın ahfadından Said Paşa'nın idareciliği sırasında annesi Taçlı Hatun, Isparta'nın Dere Mahallesi'ne bir kanal yaptırarak sel baskınlarına karşı burayı korumaya çalışmıştır¹².

1820/1821 yılında Girit Adası'nda bir sel baskını meydana gelmiş ve bu baskının tesiri 1830/1831 yılına kadar devam etmiştir. Bu süre zarfında Girit Adası'nda ticari ve zirai hayat önemli ölçüde tahrip olmuştur. Müslüman halk günlük ihtiyaçlarını karşılamak için ellerinde bulunan mallarını ve mülklerini satmaya başlamıştır. Ancak Müslümanlara ait mülklerin en önemli alıcısı ada Hristiyanları olmuştur. Bunun için Müslüman halktan Hristiyanların eline birkaç bin kese akçelik mülk geçmiştir. Malını satan halk, parasının bir kısmı ile ihtiyaçlarını gidermiş ve geri kalan kısmını da %12-15 oranla faize yatırmıştır. Bu esnada tefeciler de %30-40 faiz oranı ile halka para veriyordu. Ancak devlet tarafından %12-15 ile borç veren halk da tefeci olarak kabul edilmiş ve bunların müşteriden alacakları faizler ortadan kaldırılmıştır. Bu sebepten dolayı, Girit halkından bir grup Müslüman tarafından 17 Mayıs 1852 tarihinde Bab-ı Ali'ye bir dilekçe gönderilmiştir. Ancak bu dilekçede ada Hristiyanlarından bazıları-nın da imzaları bulunmakta idi. Bab-ı Ali'ye gönderilen bu dilekçede, kendile-rinin şer'i devir ile para verdikleri, faizlerin kaldırılması ile kendilerinin ve bu şekilde para vererek hayatlarını devam ettiren dul kadınların perişan bir hale düşecekleri, Hristiyanların parasız kalan halkın mallarına sahip olacakları bildi-rilmiş ve Bâb-ı Âli'den bu konuda gerekli işlemin yapılması talep edilmiştir¹³.

⁹ Hüseyin Muşmal, "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910-1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, Konya Bahar 2008, s.232.

¹⁰ Suraiya Faroquhi, "Tarımsal Değişimin Bir Göstergesi Olarak Doğal Afet: Edirne Bölgesinde Sel, 1100/1688-89", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, (Editör; Elizabeth Zachariadou), (Çeviri;Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk), İstanbul 2001, s.280.

¹¹ Suraiya Faroquhi, agm. s.273.

¹² Feridun Emecen, "Isparta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XIX, İstanbul 1999, s.196.

¹³ BOA. A. DVN. nr.77/71.

1828 yılında Manastır'da meydana gelen sel baskını sonucunda da, birçok tarlada ekili bulunan mahsuller zarar görmüştür. Bu nedenle yerel yönetim tarafından 200 çiftçi vergiden muaf tutulmuştur¹⁴.

XIX. yüzyılın ilk yarısının sonlarında Isparta'da bir sel baskını daha meydana gelmiştir: 1848 yılında Isparta Çayı'ndan gelen sel, Isparta'nın Tabakhane, Fazlullah ve İskender mahallelerini tahrip etmiştir¹⁵.

Görüldüğü gibi, sel baskınları, afet bölgesindeki yerel halk ile yerel yönetimleri sürekli meşgul etmiştir. Ancak fert ve devlet hayatında sonuçları itibari ile derin izler bırakan sel baskınları konusunda, Türkiye'de fazla bir çalışma yapılmamıştır¹⁶.

Bunun için burada Osmanlı Devletinin son döneminde Anadolu ve Rumeli'de meydana gelen sel baskınları üzerinde durulacak ve bu konuda devlet tarafından yapılan çalışmalara yer verilecektir.

2.OSMANLI DEVLETİNİN SON DÖNEMİNDE MEYDANA GELEN SEL BASKINLARI

Daha önceki yüzyıllarda olduğu gibi, Osmanlı Devletinin son döneminde de Anadolu ve Rumeli'de bulunan muhtelif yerleşim birimlerinde, yılın her mevsiminde ve bilhassa yaz ve ilkbahar aylarında çok sayıda farklı şiddet derecesinde sel baskını meydana gelmiştir. Burada konu bütünlüğünü sağlamak için Anadolu'da meydana gelen sel baskınları bir bölüm, Rumeli'de meydana gelen sel baskınları da bir bölüm olarak verilecektir.

2.1.ANADOLU'DA MEYDANA GELEN SEL BASKINLARI

Anadolu Coğrafyası'nda tarihin her döneminde, sel baskınlarının meydana geldiği bilinmektedir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Isparta'da bir sel baskını görülmüştür. Sel baskını Isparta Kasabası'nın Besilik ve Cedide mevkilerinde meydana gelmiş ve bu mevkiler halkına zarar vermiştir. Besilik ve Cedide

¹⁴ Michael Ursinus, "Doğal Afetler ve Tevzi: Sel, Dolu ve Fırtınalar Karşısında Oluşturulan, Klasik Çağ Sonrası Yerel Vergi Sistemleri", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, (Editör: Elizabeth Zachariadou), (Çeviri:Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk), İstanbul 2001, s.294.

¹⁵ F. Emecen, a.g.m. s.196,

¹⁶ Bu konuda örnek olarak bakınız: *Osmanlı İmparatorluğunda Doğal Afetler*, (Editör: Elizabeth Zachariadou), (Çeviri: Gül Çağalı Güven- Saadet Öztürk), İstanbul 2001; Hüseyin Muşmal, "Beyşehir Kazası Kurucaova Köyünde Yaşanan 1909 ve 1932 Yılı Afetleri ve Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Faaliyetleri", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, Konya 2006, s.69-90; Hüseyin Muşmal, "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910-1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, Konya Bahar 2008, s.219-262.

mevkilerinde meydana gelen sel baskınlarının önüne geçmek için, adı geçen bölgelerde bazı kısımların tamir edilmesi gerekiyordu. Bunun içinde 20 bin kuruş miktarında bir paraya ihtiyaç vardı. Ancak yerel halkın maddi gücü bu miktarda bir parayı ödemeye imkan vermiyordu. Bunun üzerine Isparta (Hamid) Meclisi tarafından, 20 bin kuruş miktarında bulunan tamir bedelinin hazineye karşılanması, Konya Vilâyeti'nden talep edilmiştir. Konya Vilâyeti de, Isparta Meclisi'nin bu talebini, Sadaret'e ilemiştir. Sadaret de bu konuyu Meclis-i Vâlâ'ya bildirmiştir. Bu konuda Sadaret tarafından 4 Temmuz 1857 tarihinde Meclis-i Vâlâ'dan gelen yazıya göre işlem yapılması hakkında, Maliye Nezâreti'ne talimat verilmiştir¹⁷.

XIX. yüzyılın son yıllarında Isparta Sancağı'nda bir sel baskını daha meydana gelmiştir. Bu sel baskını Isparta'nın Karaağaç Kazası'nda 48 saat süreli yağın yağmurlardan sonra ortaya çıkmıştır. Meydana gelen sel şiddet ve yoğunluğundan dolayı mecrasını terk etmiş ve kasabanın bir-iki mahallesini basmıştır. Baskın sırasında sel, köhne binalarda ve duvarlarda tahribat yapmıştır. Karaağaç Kazası'nda meydana gelen bu sel baskınında, nüfus kaybı meydana gelmemiştir. Fakat civarda bulunan tarla ve araziler su altında kalmıştır. Sel baskını sonunda 800 dönüm kadar arazi üzerinde ekili bulunan afyon bitkisinin, hasar gördüğü tahmin edilmektedir. Karaağaç Kazası'nda meydana gelen sel baskını ve yapmış olduğu tahribat hakkında Isparta Mutasarrıflığı tarafından Konya Vilâyeti'ne gerekli malumat verilmiştir. Konya Vilâyeti de 8 Mart 1900 tarihinde bu konu hakkında, Dahiliye Nezâreti'ne bilgi vermiştir. Dahiliye Nezâreti tarafından 25 Mart 1900 tarihinde de, Isparta'nın Karaağaç Kazası'nda meydana gelen sel baskını ve meydana gelen zarar hakkında, Maliye Nezâreti bilgilendirilmiştir¹⁸.

Yine Hüdavendigar Vilâyeti'nin Karesi (Balıkesir) Sancağı'nın Bigadiç Kazası ve Aşıklar Köyü'nde sel baskını sonunda, halkın mahsulleri mahvolmuştur. Bunun için halk adına Mehmet isimli bir şahıs tarafından Dahiliye Nezâreti'nden tohumluk ve yemeklik zahire talep edilmiştir. Bu talep üzerine, konu hakkında Sadaret tarafından Hüdavendigar Vilâyeti'nden bilgi istenmiştir. Karesi Mutasarrıflığı'nın vermiş olduğu bilgi üzerine, Hüdavendigar Vilâyeti tarafından Sadaret'e verilen cevapta, mahsulleri tamamen sel baskını neticesinde mahvolan Bigadiç Kazası'nın ve Aşıklar Köyü'nün fakir ve muhtaç halkının ileride maişetlerinin temin edilmesi için mısır, kum darısı ve susam ile yemeklik için kafi miktarda zahireye ihtiyaçları olduğu, bunların tedarik edilmesi için

¹⁷ BOA. A. MKT. NZD. nr.227/96.

¹⁸ BOA. DH. MKT. nr.2323/126.

beş-altı bin kuruş miktarında bir para gerektiği, halkın Ziraat Bankası'ndan kredi ve itibar sahiplerinden borç para alma imkanının olmadığı, bunun için Girit'e yardım için toplanan kurban derisi bedelinin, borç karşılığı olarak harcanmasından başka çare bulunmadığı ve mısır darısı yetişinceye kadar muhtaç insanlara tayinat verileceği bildirilmiştir. Bunun yanında Hüdavendigâr Vilâyeti tarafından, yöre halkının tarik bedeli ile muhtelif vergilerinin tecil edilmesi de Sadaret'ten talep edilmiştir. Sadaret de Bigadiç Kazası ve Aşıklar Köyü'nde meydana gelen afet konusunda 4 Temmuz 1899 tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden bilgi istemiştir¹⁹. Sadaret'in bu isteği üzerine, Dahiliye Nezâreti tarafından 6 Temmuz 1897 tarihinde, mahsulleri sel baskınında mahvolan Bigadiç Kazası ve Aşıklar Köyü'nün fakir ve muhtaç halkına verilecek olan tayinat miktarı ve bunun günlük bedeli hakkında Hüdavendigâr Vilâyeti'nden bilgi talep edilmiştir²⁰.

XX. yüzyılın başlarında da Anadolu'nun bir çok yerinde şiddetli derecede sel baskınları meydana gelmiştir. 29 Haziran 1901 günü şiddetli yağın yağmurlar sonunda Sivas Vilâyeti'nin Tenus Kazası'nın (Altınayla) Çayır Şeyhi Köyü'nde 30 hane yıkılmıştır. Ayrıca Çayır Şeyhi, Paltun, Sofular ve Kızılcaışla köylerinde bu yağmurlardan dolayı, meydana gelen sel baskını sonunda yüzden fazla koyun ve otuz-kırk civarında kara sığır telef olmuştur. Bunun yanında tarım arazilerinde ekili bulunan ürünlerde de önemli miktarda hasar meydana gelmiştir. Yalnız sel baskını sırasında can kaybı meydana gelmemiştir. Sivas Vilâyeti tarafından 3 Temmuz 1901 tarihinde, meydana gelen sel baskını ve ortaya çıkan zararlar hakkında Dahiliye Nezâreti'ne gerekli bilgi verilmiştir. Dahiliye Nezâreti de 11 Temmuz 1901 tarihinde, Sivas Vilâyeti'nde meydana gelen sel baskını ve ortaya çıkan tahribat hakkında, Sadaret'e malumat vermiştir²¹.

Aynı dönemde Bursa'da da şiddetli yağın yağmurlar sonunda bir sel baskını meydana gelmiştir. Sel baskını sırasında kadın ve erkek altı kişi boğularak vefat etmiştir. Ayrıca 100'den fazla hane ve dükkan yıkılmış veya kısmen harap olmuştur. Yerel yönetim tarafından şehir ve köyler ile bunların civarında meydana gelen zayıat ve hasarın tahkikatına devam edilmekte idi. Yine yerel yönetimce fakir insanların iskan edilmesine çalışılıyordu. Hüdavendigâr Vilâyeti de, Bursa'da meydana gelen sel baskını ve yerel yönetim tarafından yapılan çalışmalar hakkında 31 Haziran 1901 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne bilgi vermiştir.

¹⁹ BOA. DH. MKT. nr. 2083/60. Lef.1.

²⁰ Aynı Belge. Lef.2.

²¹ BOA. DH. MKT. nr.2509/18.

Bunun üzerine Dahiliye Nezâreti tarafından selden zarar görmüş olan insanların açıkta bırakılmaması, bu insanların iskan edilmelerine ve iaşelerinin sağlanmasına önem verilmesi Hüdavendigâr Vilâyeti'ne emredilmiştir. Dahiliye Nezâreti 4 Temmuz 1901 tarihinde de, Bursa'da meydana gelen sel baskını ve bu baskının yapmış olduğu tahribat ile yerel yönetim tarafından afet bölgesinde yapılan çalışmalar hakkında, Sadaret'e bilgi vermiştir²².

Bu arada Isparta Kasabası ile havalisine şiddetli yağın yağmurlardan dolayı, kasabanın ortasından geçen çaya sığmayan sel suları, iki koldan kasabaya hücum etmiştir. Bunun sonucunda da birkaç adet hane ve dükkan tahrip olmuştur. Ayrıca sel baskını sonunda nüfus ve hayvan zayıtı da meydana gelmiştir. Açıkta kalan ve ekserisi fakir insanlardan olan halk, akrabalarının hanelerine yerleştirilmiştir. Konya Vilâyeti tarafından 1 Temmuz 1901 tarihinde, selden zarar görmüş olan yerel halkın istirahat etmesine çalışıldığı ve afetzedelerin maişetlerini temin etmeleri için, hazine tarafından yirmi beş bin kuruşluk bir yardıma ihtiyaç duyulduğu Dahiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir. Dahiliye Nezâreti de Konya Vilâyeti'nin yardım talebini, 21 Temmuz 1901 tarihinde Sadaret'e ilemiş ve Sadaret'ten bu konuda gerekli işlemin yerine getirilmesini istemiştir²³.

Ancak 27 Temmuz 1901 tarihinde Konya Vilâyeti tarafından, daha önceki yardım talebine cevap alınmadığı gerekçesi ile yirmi beş bin kuruşluk bir yardıma ihtiyaç duyulduğu, Dahiliye Nezâreti'ne bir defa daha bildirilmiştir. Konya Vilâyeti'nin bu talebi de 4 Ağustos 1901 tarihinde Dahiliye Nezâreti tarafından, Sadaret'e gönderilmiş ve bu konuda icabının yerine getirilmesi için gerekli emrin verilmesi istenmiştir²⁴.

Bu arada daha önce Dahiliye Nezâreti tarafından Konya Vilâyeti'nin yardım talebi Sadaret'e bildirilmekle birlikte, 22 Temmuz 1901 tarihinde Şûrâ-yı Devlet'e de gönderilmişti. Dahiliye Nezâreti'nin Şûrâ-yı Devlet'e gönderilen tezkiresi, 3 Ekim 1901 tarihinde Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi'nde görüşülmüştür. Burada yapılan görüşmede, selzedelerin maişetlerini temin için, adı geçen meblağın sarf edilmesi münasip ve muvafık bulunmuş, ayrıca bu konuda Konya Vilâyeti ile Dahiliye ve Maliye Nezâretleri'ne malumat verilmesine karar verilmiştir²⁵. Bu konuda hazırlanmış olan mazbata, Şûrâ-yı Devlet Maliye Dai-

²² BOA. DH. MKT. nr.2506/87.

²³ BOA. DH. MKT. nr.2512/74; Başbakanlık Osmanlı Arşivi İrade-Dahiliye, (BOA. İ. DH.), Dosya No: 1389, Gömlek Sıra No: 1319.B./18. Lef.1.; BOA. DH. MKT. nr.2512/74.

²⁴ BOA. DH. MKT. nr.2518/144.

²⁵ BOA. DH. İ. DH. Dosya No: 1389, Gömlek Sıra No: 1319.B./18. Lef.1.

resi tarafından, Sadaret'e gönderilmiştir. Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi'nin hazırlanmış olduğu mazbata, Sadaret tarafından hazırlanmış olan tezkire ile birlikte, 8 Ekim 1901 tarihinde, padişaha sunulmuştur. Padişah da , Şûrâ-yı Devlet Maliye Dairesi'nin talebini uygun bulmuş ve 31 Ekim 1901 tarihinde bir İrâde-i Seniye yayınlamıştır²⁶. Padişah irâdesinin yayınlanmasından sonra Sadaret tarafından, konu ile ilgili olarak Maliye ve Dahiliye Nezâretleri'ne bilgi verilmiştir. Dahiliye Nezâreti de 19 Kasım 1901 tarihinde, yirmi beş bin kuruşun harcanması konusunda padişah irâdesinin yayınlandığını Konya Vilâyeti'ne bildirmiştir²⁷.

Yine aynı dönemde Hüdavendigâr Vilâyeti'nin Kütahya Sancağı'nda yağmurların yoğun bir şekilde yağması sonunda, Kıyan Çayı taşmıştır. Çayın taşması neticesinde meydana gelen sel baskını bir çok binaya, bir miktar hayvana ve ambarlarda bulunan zahireye zarar vermiştir. Ancak baskın esnasında insan kaybı meydana gelmemiştir. Bu konuda Hüdavendigâr Vilâyeti tarafından 29 Kasım 1901 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne bilgi verilmiştir. Bunun üzerine, Dahiliye Nezâreti tarafından, açıkta kalan insanların olması halinde bunların barındırılması konusunda, Hüdavendigâr Vilâyeti'ne gerekli talimat verilmiştir. Dahiliye Nezâreti 3 Aralık 1901 tarihinde de, Kütahya'da meydana gelen sel baskını ve baskın sonunda ortaya çıkan zararlar hakkında, Sadaret'e bilgi vermiştir²⁸.

13 Nisan 1902 günü de şiddetli yağın dolu sebebi ile Konya Vilâyeti'nin Burdur Sancağı'na bağlı Kemer Nahiyesi'nin Belenli, Kozca maa Çavdıryaka ve Bebekler Köyleri'nde²⁹ 200 dönüm civarında afyon bitkisi tahrip olmuştur. Ayrıca dolu yağdıktan sonra bir sel baskını meydana gelmiş ve sel baskını sırasında 500-600 dönüm tarla üzerinde ekili bulunan, çeşitli tarım ürünü zarar görmüştür. Dolu yağışından ve sel baskınından dolayı meydana gelen zararlar hakkında, Konya Vilâyeti tarafından 26 Nisan 1902 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne bilgi verilmiştir. Dahiliye Nezâreti de 19 Mayıs 1902 tarihinde Kemer Nahiyesi'nin Belenli, Kozca maa Çavdıryaka ve Bebekler Köyleri'nde meydana gelen afet ve bu sırada ortaya çıkan zararlar konusunda Sadaret'i bilgi sahibi etmiştir³⁰.

²⁶ Aynı Belge. Lef.2.

²⁷ BOA. DH. MKT. nr.2558/50.

²⁸ BOA. DH. MKT. nr.2564/90.

²⁹ BOA. DH. MKT. nr. 507/8.; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Kalem-i Umumi*, (BOA. DH. EUM. KLU.), nr.15/61

³⁰ BOA. DH. MKT. nr.507/8.

1908 yılında Trabzon Vilâyeti'nin Gümüşhane Sancağı'na bağlı Kelkit Kazası'nın İlzam Köyü'nde bir sel baskını meydana gelmiştir. Sel baskınında mekanları yıkılan güçsüz insanlar, yerleşmelerinin sağlanması için yerel yönetime başvurmuşlardır. Ancak bu insanlar yerleşmeleri konusunda yapmış oldukları teşebbüslerden bir netice alamamışlardır. Bunun için İlzam Köyü ahalisi adına, köy muhtarı İbrahim tarafından, konu ile ilgili olarak, Meclis-i Mebûsân Başkanlığı'na bir dilekçe gönderilmiştir. Bu dilekçe Meclis-i Mebûsân Başkanlığı tarafından 2 Haziran 1909 tarihinde, gerekli işlemin yapılması talebi ile Dahiliye Nezâreti'ne havale edilmiştir³¹. Dahiliye Nezâreti de 5 Haziran 1909 tarihinde, Trabzon Vilâyeti'nden, konu ile ilgili olarak gerekli incelemenin yapılmasını ve ortaya çıkacak duruma göre halka icap eden yardımın sağlanmasını, ayrıca yapılan çalışmaların neticesinin bildirilmesini talep etmiştir³².

24 Ekim 1909 gecesi şiddetle yağan yağmurlar sırasında meydana gelen yıldırımdan dolayı, İstanbul'un Etyemez Semti'nin Tramvay Caddesi'ndeki Mirliva Tahsin Paşa'nın, yine aynı caddede bulunan Bahriye yüzbaşlarından Mehmet'in, emlak sahiplerinden Nuri ve Orman Dairesi çalışanlarından Sabri Beylerin haneleri üzerindeki telefon telleri ile fincanları kırılmıştır. Ayrıca merkez karakolundaki memur odasının telefon telleri de yıldırımdan dolayı hasar görmüştür. İstanbul'un Belgrad mevkiindeki Hacı Vahidettin Mahallesi'nde bulunan şirket namındaki bakkal dükkanına da yıldırım isabet etmiştir. Bu esnada dükkanda bulunan tezgahtar Anastas ile Bahçıvan Yani'nin yavaşmalarından Dimitri'nin kol ve ayakları, hafif derecede yaralanmıştır. Yaralı olan kişiler tedavi edilmiştir. Bu konuda İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından 25 Ekim 1909 tarihinde Emniyet Umum Müdürlüğü'ne bilgi verilmiştir³³. Emniyet Umum Müdürlüğü de 28 Kasım 1909 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ni konu hakkında bilgi sahibi yapmıştır³⁴.

Beyşehir Kazası'nın Kurucaova Köyü'nde 26 Kasım 1909 Cuma günü sel baskını meydana gelmiştir. Baskın neticesinde 150 haneden ibaret olan köyün 85 hanesi ile ahırları ve zahire ambarları tamamen su içinde kalmıştır. Özellikle 50 hane afet anında hiç kullanılmayacak duruma gelmiştir. Neticede köy ahali-

³¹ BOA. DH. MKT. nr.2836/87. Lef.1.

³² Aynı Belge. Lef.2.

³³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezâreti Tahrirat Kalemi (BOA. DH. EUM. THR.), nr.13/50. Lef.1.

³⁴ Aynı Belge. Lef.2.

sinden 293 kişi açıkta kalmış, hayvanları telef olmuştur. Sel sonunda çaresiz kalan köy ahalisi açlık ve sefalet içinde köyün tepelerine çekilmiştir³⁵.

1910 senesinde de Tokat'ta bulunan Behzat deresi sağanak bir yağıştan sonra taşmış ve sel suları bir kışlayı basarak bir gecede iki bine yakın kişinin ölümlüne sebep olmuştur. Taşkının gece olması ve kışlayı ansızın basması ise, can kaybının yüksek olmasına yol açmıştır³⁶.

8 Aralık 1913 tarihinde başlayan ve on gün süre ile geceli gündüzlü mütemadiyen devam eden yağmurlardan Adana'da bulunan Seyhan Nehri benzeri görülmemiş bir şekilde taşmıştır. Nehirde meydana gelen taşkın suları, nehrin etrafında bulunan settin uygun yerlerinden çıkarak, nehir kenarında bulunan bazı mevkileri basmış ve şehir içine girmiştir. Bu mevkilerde bulunan fakir ve aciz ahalden seksen kişi boğulmaktan kurtarılarak, belediye hesabına hanlara yerleştirilmiş ve istirahatları temin edilmiştir. Geri kalan halk ise yüksek mevkilere çıkarılarak, buralarda barındırılmıştır. Sel baskını esnasında nehrin karşı yakasında bulunan hastanenin dış duvarı ile köprü arkasında bulunan kerpiç³⁷ ve ottan yapılmış on bir ev ve şehir içinde kerpiçten yapılmış dört ev yıkılmıştır. Sel baskını sırasında, sel suları hastanenin güney kısmında bostancılık yapan bir şahsın kulübesini, ayrıca bu şahsın kendisi ile beraber üç kişilik ailesini götürmüş ve bunların akıbetleri hakkında bir bilgiye sahip olunamamıştır³⁸. Adana Vilâyeti tarafından, sel baskını hakkında 13 Aralık 1913 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne bilgi verilmiştir³⁹. Dahiliye Nezâreti de 23 Aralık 1913 tarihinde Adana Vilâyeti'ne selden zarar görenlerin iskanlarının ve istirahatlarının temin edilmesi, ayrıca taşkın zamanında lağım girişlerinin kapatılması konusunda talimat vermiştir. Yine Dahiliye Nezâreti, meydana gelen başka zararlar ile bu gibi afetlerin gelecekte meydana gelmemesi için alınacak olan tedbirler hakkında Adana Vilâyeti'nden bilgi istemiştir⁴⁰.

Bu arada yerel yönetim tarafından sel baskını sonunda meydana gelen zararların tespit edilmesi için, köylere jandarma devriyeleri gönderilmiştir. Sel baskını sırasında meydana gelen ve jandarma devriyelerinin tarafından tespit

³⁵ Hüseyin Muşmal, "Beyşehir Kazası Kurucaova Köyünde Yaşanan 1909 ve 1932 Yılı Afetleri ve Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Faaliyetleri", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, Konya 2006, s.72.

³⁶ T. Günay, age. s.144

³⁷ "Kerpiç; Pişirilmemiş tuğla. Şemseddin Sami; *Kamûs-i Türkî*, Dersaadet 1317, s.1155.

³⁸ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezâreti İdâre-i Umumiye (BOA. DH. İ.U.M.)*, nr.E-67/84. Lef.1

³⁹ Aynı Belge. Lef.1.

⁴⁰ Aynı Belge. Lef.2-3.

edilen tahribat şöyledir. “İnablı Köyü’nün Milân mevkisinde ve Eski Su Yatağı ismi ile bilinen mahalde çadırda oturan Deli Duman Aşireti’nden üç çadır halkı toptan sele kapılmışlardır. Bu esnada adı geçen mevkide bulunan Adanalı Salcı Kanber suya kapılan insanların yardımına koşmak üzere suya dalmış ve dört yaşlarında bir oğlan çocuğu ile yirmi beş yaşlarında bir kadını boğulmaktan kurtarmıştır. Bu arada kadın ve erkek toplam on altı kişi selde boğulmuştur. Yapılan araştırma sonunda on dört kişinin cesedi bulunarak defnedilmiştir. Yalnız Abbas’ın zevcesi Hanım ile mahdumu Mehmet Ali’nin cesetleri bulunmamıştır. Ayrıca bu şahıslara ait üç inek ve bir merkep de sel baskını sırasında kayıp olmuştur⁴¹.” Elde edilen bu bilgiler Jandarma devriyeleri tarafından Jandarma Alay Kumandanlığı’na bildirmiştir. Jandarma Alay Kumandanlığı da konu hakkında Adana Valiliği’ne gerekli malumatı vermiştir⁴².

Adana Vilâyeti de, Adana’da meydana gelen sel baskını ve bunun yapmış olduğu zararlar ile yerel yönetim tarafından afet bölgesinde yapılan çalışmalar hakkında 24 ve 25 Aralık 1913 tarihlerinde Dahiliye Nezâreti’ne bilgi vermiştir⁴³. Ayrıca Adana Vilâyeti tarafından, sel baskını sırasında zarar gören ambarlardaki zahire miktarının henüz tespit edilemediği ve bu konu hakkında ileride malumat verileceği, Dahiliye Nezâreti’ne bildirilmiştir(25 Aralık 1913)⁴⁴.

15 Aralık 1913 tarihinde de Adana Vilâyeti’nin Mersin Sancağı’nda bir sel baskını meydana gelmiştir. Bu baskın sonunda iki bin lira civarında bir zarar ortaya çıkmıştır. Yine Mersin’de sel baskınından bir gün sonra, meydana gelen şiddetli fırtınada da ticari eşyalar ile pamuk balyaları taşıyan mavnâ ve kayıklar devrilmiştir. Bu esnada deniz araçlarında bulunan bütün eşyalar denize dökülmüştür. Denize dökülen malların bir kısmı karaya çıkarılmışsa da, dalgalar sebebi ile meydana gelen zararın on beş bin lira civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca ticari eşyaların büyük bir kısmının sigortası da bulunmamakta idi. Bu arada Mersin’e bağlı Tekmenli Köyü’nden Ahmet oğlu Veli, Termil Köyü civarında şiddetli soğuk neticesinde donarak vefat etmiştir. Ayrıca Çanaklılar Köyü civarında bir sene önce yapılan köprü de, sel baskını sonunda kısmen yıkılmıştır. Bu konu hakkında Adana Vilâyeti tarafından 18 Aralık 1913 tarihinde, Dahiliye Nezâreti’ne bilgi verilmiştir⁴⁵.

⁴¹ Aynı Belge. Lef.2

⁴² Aynı Belge. Lef.2

⁴³ Aynı Belge. Lef.1-3.

⁴⁴ Aynı Belge. Lef.2

⁴⁵ Aynı Belge. Lef.1

2.2.RUMELİ'DE MEYDANA GELEN SEL BASKINLARI

XX. Yüzyılın ilk yıllarında, Rumeli'de bulunan Osmanlı şehirlerinde şiddetli sel baskınları meydana gelmiş ve bu bölgede önemli tahribat yapmıştır. Bu dönemde Rumeli'de meydana gelen sel baskınlarından birisi, Manastır Vilâyeti'nin Pirlipe Kasabası'nda görülmüştür. Şiddetli yağın yağmurlardan dolayı Pirlipe Kasabası'ndan geçen dere taşarak 9 adet büyük, 2 adet küçük köprüyü yıkmış ve bir köprü ile 40 kadar İslam ve Hristiyan halka ait olan haneyi tahrip etmiştir. Ayrıca sel baskını Pirlipe Kasabası'nın çevresinde bulunan üç bin dönüm kadar ekili tarım arazisinde hasar yapmıştır. Yine Hancı Tanaşın isimli bir şahıs, sel sebebiyle yıkılmış olan hanın altından yaralı olarak kurtarılmıştır. Bu konuda Manastır Vilâyeti tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gerekli malumat verilmiştir. Dahiliye Nezâreti de haneleri harap ve yıkılmış olan şahıslara yardım yapılmasını, yıkılmış olan köprülerin inşa edilmesini ve meydana gelen hasar miktarı hakkında bilgi verilmesini Manastır Vilâyeti'nden talep etmiştir. Manastır Vilâyeti tarafından 6 Ekim 1901 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne, Pirlipe Kasabası'nda meydana gelen taşkından dolayı on üç bin lira civarında hasar meydana geldiği, yıkılmış olan köprülerin inşasına başlandığı, hasara uğrayanların zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için vilayet merkezinden ve çevresinden yardım toplanmasına çalışıldığı bilgisi verilmiş, ayrıca gerekli görüldüğü takdirde merkezi yönetimden de yardım talebinde bulunulacağı ifade edilmiştir. Dahiliye Nezâreti de 10 Ekim 1901 tarihinde, Pirlipe Kasabası'nda meydana gelen sel baskını ve baskın sırasında ortaya çıkan zarar ile yerel yönetimin afet bölgesinde yaptığı çalışmalar hakkında, Sadaret'i haberdar etmiştir⁴⁶.

Bir müddet sonra Manastır Vilâyeti halkından toplanan yardım parası ile yüzden fazla hane inşa edilmiştir. Ayrıca selden zarar görmüş olan bir miktar insan da bu hanelerde iskan edilmiştir. Ancak Pirlipe selzedelerinden bazıları, şimdiye kadar kendilerine yardım yapılmadığı, hanelerinin inşa edilmediği ve son derece sefalet içinde kaldıkları konusunda Sadaret'e şikayette bulunmuşlardır. Bu insanlar Sadaret'ten hanelerinin inşa edilmesini ve bir an evvel iskan edilmelerini talep etmişlerdir. Pirlipe halkının bu talebi, Sadaret tarafından Dahiliye Nezâreti'ne iletilmiştir. Dahiliye Nezâreti de 18 Ocak 1902 tarihinde, bu insanların acil olarak iskan edilmeleri için gerekli tedbirin alınması konusunda Manastır Vilâyeti'ne talimat vermiştir⁴⁷.

⁴⁶ BOA. DH. MKT. nr.2509/15.

⁴⁷ BOA. DH. MKT. nr.2576/112.

1907 yılının Nisan ayında da Rumeli Vilâyeti Müfettişliği'ne bağlı vilâyetlerde (Vilâyet-i Selase⁴⁸) önemli ölçüde sel baskınları görülmüştür. Bu bölgede ilk sel baskını Selânik Vilâyeti'nde meydana gelmiştir. Meydana gelen sel baskını Selânik Vilâyeti'nin merkezi ile Selânik Vilâyeti'nin Gevgili ve Demirhisar kazalarında çok büyük hasar yapmıştır. Selânik Vilâyeti'nde meydana gelen bu sel baskınında 44 köy ve bu köylerde yaşayan 20.328 kişilik kadın ve erkekten meydana gelen bir nüfus su altında kalmıştır. Bu insanlar sel baskını sonunda her türlü geçinme vasıtalarından mahrum ve kötü olaylara maruz kalmışlardır. Bu arada belediye tarafından sel baskınında zarar görmüş olan halkın iâşesi için, 15 bin kuruş sarf edilmiş ve bunun için belediye sandığında para kalmamıştır. Bu arada bölgenin zengin insanları olan arazi ve çiftlik sahipleri de, sel baskını sonunda yardıma muhtaç bir hale düşmüşlerdir. Bundan dolayı bu insanlardan yardım toplama imkanı da bulunmamakta idi. Bu durum Selânik Vilâyeti tarafından Rumeli Umumi Müfettişliği'ne bildirilmiş ve müfettişlikten selzede halkın beş-on günlük nafakalarının temin edilmesi için yardım talebinde bulunulmuştur. Bunun yanında Selânik Vilâyeti tarafından 12 Nisan 1907 tarihinde, selden zarar görmüş olan halkın her türlü iâşe ve istirahatlarının temin edilmesi için, gerekli tedbirlerin alındığı ve vilâyet çevresinden yardım toplanmasına başlandığı, ancak vilâyetin önemli bir bölümünde büyük hasar meydana geldiğinden dolayı, toplanan yardım ile selden zarar görmüş olan insanların kurtarılmasının ve yerleşmelerinin temin edilmesinin mümkün olmayacağı Sadaret'e bildirilmiş ve Sadaret'ten kafi miktarda para talep edilmiştir⁴⁹.

Selânik Vilâyeti'nin bu talebi üzerine, Sadaret tarafından bir mazbata hazırlanmış ve bu mazbata 12 Nisan 1907 tarihinde padişaha arz edilmiştir. Sadaret tarafından hazırlanan mazbatada, " Selânik Vilâyeti dahiline 44 köyde 20 bin kadar kadın ve erkek nüfusun su taşkını sebebi ile maişet vasıtalarından mahrum oldukları, şimdiye kadar belediyece bu insanların iâşelerinin temini için bir hayli para sarf edildiği, ancak belediyenin parasının kalmadığı ifade edilmiş ve İzmir selzedeleri için Şehremaneti'nde müteşekkil hususi komisyon tarafından toplanmış ve halen toplanmakta bulunan yardım parasından 500 Osmanlı Lirası'nın, bu para mevcut olmadığı takdirde adı geçen komisyonca, borç olarak tedarik edilecek olan aynı miktar paranın, 13 Nisan 1907 tarihinde telgraf poliçesi ile Selânik Vilâyeti'ne gönderilmesi" talep edilmiştir. Sadaret'in bu talebi

⁴⁸ "Vilâyet-i Selâse; Osmanlı Devleti zamanında Selânik, Manastır ve Kosova vilâyetlerine verilen ad.", Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2005, s.1151

⁴⁹ BOA. İ. DH. Dosya No:1453 Gömlek Sıra No: 1325.S/31. Lef.1.

Padişah tarafından uygun görülmesi ve bu konuda 13 Nisan 1907 tarihinde bir İrade-i Seniye çıkarılmıştır⁵⁰.

Bir müddet sonra Rumeli Vilâyeti Müfettişliği'ne bağlı vilâyetlerde (Vilâyet-i Selase) bir sel baskını daha meydana gelmiştir. Ancak bölgedeki köprüler su altında olduğundan dolayı, yerel yönetim tarafından sel baskını sonunda ekili olan tarım arazilerinde meydana gelen hasar miktarı tespit edilememiştir. Bu arada haneleri yıkılmış, hayvanları ve ambarlarındaki zahireleri telef olan insanların sefaletlerini hafifletmek için, on iki bin liraya ihtiyaç bulunmakta idi. Bunun için Rumeli Vilâyeti Müfettişliği tarafından, yerel halktan yardım toplanmaya başlanmış ve halktan toplanan yardım miktarı iki bin lirayı aşmıştı. Bu arada müfettişlik, halktan toplanan yardım miktarının üç bin liraya ulaşacağını ve selden zarar görmüş olan insanlara, belediyeden de üç bin lira miktarında bir paranın sarf edilmesinin mümkün olacağını hesaplamakta idi. Bu maddi kaynakların yanında Rumeli Vilâyeti Müfettişliği tarafından 26 Nisan 1907 tarihinde Sadaret'ten, Mesarif-i Gayr-i Melhuze Tertibi'nden altı bin beş yüz liranın, Şehremaneti'nden beş yüz liranın ve Ziraat Bankaları gelirlerinden de üç bin liranın sarf edilmesine izin verilmesi talep edilmiştir. Böylece bu paralar tedarik edildiğinde, Rumeli Vilâyeti Müfettişliği'nin ihtiyacı olan on iki bin liraya ulaşılmış olacaktır⁵¹.

Rumeli Vilâyeti Müfettişliği'nin bu talebi Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'da görüşülmüş ve uygun görülmüştür. Ayrıca Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ tarafından, bu konuda gerekli işlemin yapılması için Rumeli Vilâyeti Müfettişliği ile Ticaret ve Nafia Nezâreti'nin bilgi verilmesine karar verilmiştir (27 Nisan 1907)⁵². Rumeli Vilâyeti Müfettişliği'nin talebine, Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'nın olumlu karar vermesi sonucunda hazırlanmış olana mazbata, Sadaret tarafından 28 Nisan 1907 tarihinde padişaha arz edilmiştir. Padişah tarafından da Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'nın almış olduğu karar yerinde bulunmuş ve 29 Nisan 1907 tarihinde konu ile ilgili olarak İrade-i Seniye yayınlanmıştır⁵³.

3.SEL BASKINLARINA KARŞI ALINAN TEDBİRLER

Osmanlı Devleti tarafından, sel baskınlarını önlemek ve yerleşim birimlerini sel baskınlarından korumak için çeşitli tedbirler alınmakta idi. Yerleşim birimlerini sel baskınlarından ve buna bağlı olarak bazı zamanlarda ortaya çıkan

⁵⁰ Aynı Belge. Lef.2.

⁵¹ BOA. İ. DH. Dosya No:1454 Gömlek Sıra No: 1325.Ra/22. Lef.1.

⁵² Aynı Belge. Lef.2.

⁵³ Aynı Belge. Lef.3.

heyelandan korumak için alınan tedbirlerin başında, sel baskılarının yoğun olarak görüldüğü küçük yerleşim birimlerinin, daha uygun coğrafi şartlara sahip arazilere nakledilmesi gelmektedir. Devlet tarafından yerleşim birimlerini sel baskınlarından korumak için alınan tedbirlerin arasında, şehir içinden geçen akarsuların ıslah edilmesi de bulunmaktadır. Osmanlı Devleti, yerel halkın ve ya yerel yönetimlerin talebi doğrultusunda, bu iki uygulamaya da çeşitli zamanlarda başvurmuştur.

XIX. yüzyılın son yıllarından itibaren, Osmanlı şehirlerini sel baskınlarından korumak için, devlet tarafından gerçekleştirilen köy nakil çalışmalarına dair örneklerden bazıları şunlardır: Sel baskınında zarar gören İzmit Sancağı'nın Bedil Köyü ahalisi tarafından, Dahiliye Nezâreti'ne sel baskınlarından korunmak için talepte bulunulmuştur. Dahiliye Nezâreti de bu konuda İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli talimatı vermiştir. Ancak mahallinden Mabeyn-i Hümayun Baş Kitabeti'ne gönderilen bir telgrafta, adı geçen köyün sel baskınlarından korunmadığı ve köyde 20 Mart 1892 günü akşamı bir sel baskını daha olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine yerel yönetim tarafından yöre halkına lazım gelen yardımın yapılmasına dair bir padişah irâdesi yayınlanmıştır. Ayrıca bu konuda Sadaret tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gerekli talimat verilmiştir (22 Mart 1892)⁵⁴. Dahiliye Nezâreti de, Bedil Köyü'nde meydana gelen sel baskını hakkında İzmit Mutasarrıflığı'ndan bilgi istemiştir. İzmit Mutasarrıflığı tarafından, Bedil Köyü'nü her sene Mudurnu Nehri'nin taşmasından dolayı su bastığı, 1892 yılında da Bedil Köyü'nde iki defa su baskını olduğu ve adı geçen köy ahalisinin misafir olarak civar köylere yerleştirildiği, ancak köyün nüfusunda ve ambarlarda bulunan zahirede telefata olmadığı Dahiliye Nezâreti'ne bildirilmiştir. Ayrıca İzmit Mutasarrıflığı, Bedil Köyü halkının her sene sel baskınından zarar görmemesi için, köyün yüksek bir noktada teşkil edilmesi için münasip bir mahallin bulunması konusunda, ilgili kaymakamlığa tekiden talimat verildiğini Dahiliye Nezâreti'ne bildirmiştir. İzmit Mutasarrıflığı'nın vermiş olduğu bu bilgiler Dahiliye Nezâreti tarafından 18 Nisan 1892 tarihinde, Sadaret'e iletilmiştir⁵⁵.

Sivas Vilâyeti'ne bağlı Divriği Kazası'nın Bahtiyar Köyü de, sel baskınından dolayı yerinden oynamış ve köyün konumu tehlikeli bir hal almıştı. Bundan dolayı yerel yönetim tarafından Bahtiyar Köyü'nün, bir saat mesafede bulunan Ağaç isimli metruk araziye nakledilmesi isteniyordu. Ayrıca burada yerleştirilecek olan servet ve iktidarları olmayan doksan iki kişiden meydana gelen bir

⁵⁴ BOA. DH. MKT. nr.1941/88. Lef.1.

⁵⁵ Aynı Belge. Lef.2.

nüfusun iskan edilmesi için, on altı adet hane inşa edilmesi lazımdı. Bu hanelerden her birinin inşaat masrafı da bin kuruştı. Bundan dolayı, on altı haneye on altı bin kuruş sarf edilmesi gerekiyordu. Bunun için Sivas Vilâyeti tarafından bu konuda yapılan talep, Şûrâ-yı Devlet tarafından uygun bulunmuştur. Sivas Vilâyeti'nin talebi hakkında, Şûrâ-yı Devlet'in olumlu karar vermesi üzerine, padişah tarafından gerekli işlemin yapılması hususunda talimat verilmiştir. Ancak Bahtiyar Köyü ahalisinden ve Ser Askerlik Tahkik Memurları'ndan olan Mehmet Şakir tarafından, Dahiliye Nezâreti'ne bir dilekçe verilmiştir. Bu dilekçede, "Adı geçen yardım ile haneleri inşa olunacak olan on altı haneden başka, adı geçen köy ahalisinden sefalet içinde on hane halkı daha bulunduğu, bunların sel baskınından sonra bina yaptıkları iktidar sahibi olarak adlandırılmalarına sebep olduğu, ancak bunların yaptıkları şeylerin hayvanların muhafazası için birer koyun ağılı olduğu ifade edilmiş, daha sonra da bu on hane halkının hanelerinin de yardım sureti ile inşa edilmesi" talep edilmiştir. Mehmet Şakir'in talebini dikkat çekici bulan Dahiliye Nezâreti 15 Mayıs 1892 tarihinde, yapılacak tahkikat neticesinde bu insanların ihtiyaç sahibi olmaları halinde, diğerlerine yapılan yardımdan mahrum edilmemeleri için gerekli işlemin yapılması konusunda, Sivas Vilâyeti'ne talimat vermiştir. Ayrıca Dahiliye Nezâreti, Sivas Vilâyeti'nden on altı bin kuruşun harcanmasında suiistimale meydan verilmemesini, bunun için de inşaat işinin ve yapılacak harcamaların yerel yönetim tarafından müteahhitlerden meydana gelen bir komisyon teşkil edilerek, bu komisyon marifetiyle yapılmasına dikkat edilmesini istemiştir⁵⁶.

Aydın Vilâyeti'ne bağlı olan Kasaba Kazası'nın Ilıca Nahiyesi'nin merkezi olan Ahmetli Köyü'nün Saz Mahallesi'nden ve Çerkes Bayındır Köyü civarından Ahmetli Çayı geçmekte idi. Ancak Ahmetli Çayı'nın sürekli taşması, Ahmetli Köyü'nün Saz Mahallesi'ni ve Çerkes Bayındır Köyü'nü her an sel tehlikesi ile karşı karşıya bulunmasına sebep oluyordu. Hatta bir müddet önce, Ahmetli Çayı'nın sebep olduğu sel baskınından dolayı, çayın etrafı toptan denilecek derecede harap olmuştu. Bunun üzerine Aydın İdare Meclisi tarafından Saz Mahallesi'nin ve Çerkes Bayındır Köyü'nün başka bir mahalle nakledilmesi düşünülmüştür. Bunun için de Aydın İdare Meclisi tarafından, Saz Mahallesi'nin ve Çerkes Bayındır Köyü'nün coğrafi ve iklim şartları uygun olan ve demiryolu üzerinde bulunan Bekiroğlu Mehmet ve Tütüncü Yani isimindeki kimselerin tasarrufundaki arazi üzerine nakledilmesi uygun görülmüştür. Saz Mahallesi'nin ve Çerkes Bayındır Köyü'nün nakledileceği bu arazi 28 dönüm miktarında idi. Ayrıca 28 liraya satın alınması mümkündü. Bu konu hakkında

⁵⁶ BOA. DH. MKT. nr.1950/14.

Aydın Vilayeti tarafından 30 Nisan 1907 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne bilgi verilmiştir. Aydın Vilâyeti'nin talebi Dahiliye Nezâreti Teşrii Muâmelat Komisyonu'nda görüşülmüştür. Daha sonra komisyonun görüşü doğrultusunda Dahiliye Nezâreti tarafından 28 Mayıs 1907 tarihinde, bu konuda gerekli işlemin yapılması Sadaret'ten istenmiştir⁵⁷.

Osmanlı Devleti tarafından yerleşim birimlerini sel baskınlarından korumak için, şehir içinden geçen ve sürekli sel baskınlarına sebep olan dere ve çayların ıslah edilmesine de çalışılmıştır. Bu konuda Isparta'da yapılan çalışmalar örnek olarak verilebilir. Isparta Kasabası'nda bulunan çay, kasabayı sel baskını tehlikesi ile karşı karşıya getiriyordu. Bunun için çay mecrasının yükseltileceği az olan kısımlarının duvarları yükseltilmiş ve 560 adet fakir amele istihdamı ile arkaları doldurulan kısmın tesviyesi hitam bulmuştu. Isparta Mutasarrıflığı tarafından 23 Aralık 1899 tarihinde Konya Vilâyeti'ne, çayın iki taraflı olarak 750 metrelik bir bölümüne kazıklar dikilerek doldurulduğu ve böylece bir set meydana getirilerek kasabanın tehlikeden kurtarıldığı, ancak kazık yetişmediğinden dolayı kasabaya zararı olmayan bir cihette doksan metre kadar noksan kaldığı, havalar müsait olduğu zaman, bu kısmında yüz kadar amele istihdamı ile tamamlanacağı bilgisi verilmiştir. Ayrıca Isparta Mutasarrıflığı'nın vermiş olduğu bu bilgi, Konya Vilâyeti tarafından padişaha iletilmiştir⁵⁸.

Yine bir müddet sonra Isparta Kasabası ile havalisine yağın şiddetli yağmurlardan dolayı, çay duvarları ile köprüler yıkılmıştı. Bunun için çay duvarlarının ve köprülerin yeniden inşa edilmesi gerekli idi. Ayrıca çayın çevresinde bulunan bahçelerin de sel baskınlarından korunması ve imar edilmesi icap ediyordu. Yapılacak olan bütün bu inşaat işleri için 132 bin 700 kuruş miktarında bir paraya ihtiyaç vardı. Bundan dolayı Konya Vilâyeti İdare Meclisi tarafından 9 Temmuz 1901 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne, 132 bin 700 kuruş miktarında paraya ihtiyaç bulunduğu ve bu paranın mahallinden yardım olarak toplanmasına imkan olmadığı bildirilmiştir. Bu sebeplerden dolayı Konya Vilâyeti İdare Meclisi tarafından, Isparta Kasabası Tarik Bedeli'nin kullanılmasına izin verilmesi, Dahiliye Nezâreti'nden talep edilmiştir. Konya Vilâyeti İdare Meclisi tarafından bu konuda hazırlanmış olan mazbata, Dahiliye Nezâreti tarafından 29 Temmuz 1901 tarihinde, bu konuda gerekli işlemin bir an evvel yapılması ve neticesinin bildirilmesi talebi ile Ticaret ve Nafia Nezâreti'ne gönderilmiştir⁵⁹.

⁵⁷ BOA. DH. TMIK-S. nr.68/34.

⁵⁸ Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Umûm Vilâyetler Tahrirâtı, (Y. PRK. UM.), nr.49/24.

⁵⁹ BOA. DH. MKT. nr.2515/115.

4.DEVLET TARAFINDAN VERİLEN ÖDÜLLER

Sel baskınlarının şiddetli olduğu zamanlarda can ve mal kaybının meydana gelmesi ihtimal dâhilinde idi. Bundan dolayı Osmanlı Devletinin son döneminde bilhassa Anadolu'da meydana gelen şiddetli sel baskınlarında, önemli miktarda can kaybının olduğu görülmektedir. Bunun için sel baskınına uğrayan yöre halkının sel sularında boğulmaktan kurtarılmasında, önemli hizmetler yapmış bulunan asker ve sivil şahıslar, yerel yönetimin veya merkezi yönetimin talebi doğrultusunda devlet tarafından çeşitli ödüllerle taltif edilmişlerdir. Osmanlı Devleti tarafından, sel baskınlarında faydalı hizmetler yapmış olan şahıslara verilen ödüller arasında Tahlisiye Madalyası ve Mecidiye Nişanı bulunmaktadır. Osmanlı Devletinin son döneminde, devlet tarafından madalya ve nişan verilen şahıslardan bazıları şunlardır. XIX. yüzyılın son yıllarında Cisri Mustafa Paşa'da bir sel baskını meydana gelmiştir. Sel baskını esnasında Cisri Mustafa Paşa Reji İdaresi Kolcubaşısı Ömer Ağa tarafından, yirmiden fazla kişinin hayatı kurtarılmıştır. Bunun için Kolcubaşı Ömer Ağa'ya Tahlisiye Madalyası verilmesine dair bir padişah irâdesi çıkmıştır. Padişah irâdesinin çıkmasından sonra, Muhasabe Nezâreti'nin talebi üzerine, Dahiliye Nezâreti tarafından 6 Kasım 1890 tarihinde, vilâyet kapı kethüdalığı vasıtası ile madalyanın aldırılması için gereğinin yapılması, Edirne Vilâyeti'nden talep edilmiştir⁶⁰.

Yine aynı dönemde Edirne'de mevcut olan nehirler birden bire taşmış ve sel baskını meydana gelmiştir. Sel baskını esnasında bir çok aciz ahali boğulmaktan kurtarılmıştır. Ser Askerlik tarafından bu insanları kurtarmaya muvafak olan 2. Ordu Nizamiye 10. Alayı'nın Miralay Bekir ve Ordu Başyaveri Topçu Binbaşı Süleyman Asaf Beyler ile Nizamiye 14. Alayı'nın 4.Taburu'nun 4.Bölük Yüzbaşı Ahmet Efendi'nin birer kıta Tahlisiye Madalyası ile taltif edilmeleri Dahiliye Nezâreti'nden talep edilmiştir. Ser Askerlik'in bu talebi Dahiliye Nezâreti tarafından 24 Mart 1892 tarihinde Sadaret'e iletilmiş ve bu konuda gerekli işlemin yapılması istenmiştir⁶¹.

XX. yüzyılın ilk yıllarında da Hüdavendigâr Vilâyeti'ne bağlı Kütahya Sancağı'nın Emet Kasabası'nda bir sel baskını meydana gelmişti. Sel baskını sırasında, selden zarar gören insanların tahliye edilmesi hususunda, Emet İdare Meclisi Azası'ndan Baltacı-zâde İbrahim Ağa'nın önemli hizmetleri görülmüştür. Bunun için Kütahya Mutasarrıflığı tarafından, Baltacı-zâde İbrahim Ağa'nın Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edilmesi Hüdavendigâr Vilâ-

⁶⁰ BOA. DH. MKT. nr.1789/51

⁶¹ BOA. DH. MKT. nr.1936/95.

yeti'nden talep edilmiştir. Kütahya Mutasarrıflığı'nın bu talebi Hüdavendigâr Vilâyeti tarafından 13 Kasım 1907 tarihinde Dahiliye Nezâreti'ne iletilmiştir. Dahiliye Nezâreti de 27 Kasım 1907 tarihinde, bu konu hakkında gerekli işlemin yapılması için Sadaret'ten talepte bulunmuştur⁶².

5.SONUÇ

Sel baskınları tarihin her döneminde yeryüzünün değişik bölgelerinde ortaya çıkan doğal afetlerden birisidir. Osmanlı Devletinin son döneminde de Anadolu ve Rumeli'de bulunan çok sayıda yerleşim biriminde yılın her mevsiminde ve bilhassa yaz ve ilkbahar aylarında önemli miktarda sel baskını meydana gelmiştir. Sel baskınları genellikle şiddetli yağmurlardan veya akarsularda meydana gelen taşkınlardan sonra görülmektedir.

Osmanlı Devletinde bir coğrafi bölgede sel baskını meydana geldiği zaman yerel yönetim tarafından, konu hakkında merkezi yönetime bilgi verilmektedir. Bununla birlikte bu konuda merkezi yönetim, yerel halk tarafından da bilgi sahibi yapılmaktadır.

Yerel yönetim tarafından merkezi yönetime verilen bilgiler arasında, sel baskınının meydan geldiği zaman, sel baskınının vermiş olduğu maddi ve manevi zararlar, sel baskınında zarar görmüş olan halka yapılan yardımlar ve yerel yönetimin merkezi yönetimden yerine getirmesini istediği talepler bulunmaktadır.

Yerel yönetim tarafından selden zarar görmüş olan halkın barınma ve iâşe ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ancak yerel yönetimin maddi kaynakları bu konuda yetersiz kalırsa, merkezi yönetimden de yardım talebinde bulunmaktadır. Yerel halk tarafından da, selden zarar görmüş olan halka, muhtelif yardımlar yapılmaktadır.

Osmanlı Devletinin son döneminde ve bilhassa Anadolu'da meydana gelen sel baskınları sırasında, çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve bu olay nüfus sayısını olumsuz yönde etkilemiştir. Sel baskınları sırasında nüfus hareketliliği de meydana gelmiş ve yerel yönetimler tarafından yöre halkı, mecbur kaldığı takdirde yüksek mıntikalara yerleştirilmiştir. Bunun yanında sel baskınından zarar görmüş olan insanlar, geçim zorluğu içine girmişlerdir. Ayrıca sel baskını olan bölgelerde önemli miktarda mesken yıkılmış ve tarım arazisi mahvolmuştur. Sel baskınları sonunda, Osmanlı Devleti, halkın emel ihtiyaçlarının karşı-

⁶² BOA. DH. MKT. nr.1213/26.

lanması gibi konularda, önemli miktarda bir harcama yapmıştır. Ayrıca devlet tarafından yerel halkın muhtelif vergilerinin ertelenmesi de gündeme gelmiştir.

Osmanlı Devleti tarafından, şehirleri sel baskınlarından korumak için, şehirlerin içinden geçen dere, çay gibi akarsuların ıslah edilmesine çalışılmıştır. Ayrıca devlet tarafından sel tehlikesi ile karşı karşıya olan köylerin yerlerinin değiştirilmesi de sel baskınlarından korunmak için başvurulan tedbirlerden birisi idi.

Osmanlı Devleti tarafından, ülkenin muhtelif yörelerinde meydana gelen sel baskınları sırasında, önemli hizmetler yerine getiren devlet görevlileri ile sivil halktan şahıslar çeşitli nişanlarla taltif edilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Türkiye geçmişten günümüze kadar, sahip olduğu coğrafi konumu ve iklim şartları sebebi ile daima sel baskınları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun için ülkenin sel baskınlarından korunması için, yerel ve merkezi yönetim tarafından alınan tedbirlere devam edilmesi ve bu konuda aksayan yönler varsa düzeltilmesi gerekmektedir. ©

KAYNAKLAR

1.ARŞİV BELGELERİ

1.1.BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

1.1.1.Bâb-ı Âlî Belgeleri

1.1.1.1. *İrade- Dahiliye, (BOA. İ. DH.)*

1.1.1.2. *Sadaret Mektubî Kalemî Nezâret ve Devâir Yazışmalarına Ait Belgeler, (BOA. A. MKT. NZD.)*

1.1.1.3. *Sadaret Divân (Beylikçi) Kalemî Belgeleri, (BOA. A. DVN.).*

1.1.2.Yıldız Sarayı Belgeleri

1.1.2.1. *Yıldız Perakende Evrakı Umûm Vilâyetler Tahrirâtı Belgeleri, (BOA. Y. PRK. UM.)*

1.1.3.Dahiliye Nezâreti Belgeleri

1.1.3.1. *Dahiliye Nezâreti Mektubi Kalemî Belgeleri, (BOA. DH. MKT.)*

1.1.3.2. *Dahiliye Nezâreti Teşrî-i Muâmelat ve Islahât Komisyonu Belgeleri, (BOA. DH. TMIK-S).*

1.1.3.3. *Dahiliye Nezâreti Tahrirat Kalemî Belgeleri, (DH. EUM. THR.)*

1.1.3.4. *Dahiliye Nezâreti İdâre-i Umumiye Belgeleri, (BOA. DH. İ.UM.)*

1.1.3.5. *Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Umumi Belgeleri, (DH. EUM. KLU.)*

1.2.BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

1.2.1.Muamelat Genel Müdürlüğü (Mua.)

2- KİTAPLAR VE MAKALELER

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2005.

Emecen, Feridun, "İsparta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:XIX, İstanbul 1999, s.194-200.

Faroquhi, Suraiya, "Tarımsal Değişimin Bir Göstergesi Olarak Doğal Afet: Edirne Bölgesinde Sel, 1100/1688-89 ", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, (Editör; Elizabeth Zachariadou), (Çeviri;Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk), İstanbul 2001, s.273-296.

Günay, Turhan, *Orman Ormansızlaşma Toprak Erozyonu*, İstanbul 1997

İzbrak, Reşat, *Sular Coğrafyası (Yer altı Suları, Kaynaklar, İçme ve Kullanma Suları, Toprak Suyunun Düzenlenmesi)*, Cilt:I, Ankara 1969

İzbrak, Reşat, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1975.

Muşmal, Hüseyin, "Beyşehir Kazası Kurucaova Köyünde Yaşanan 1909 ve 1932 Yılı Afetleri ve Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Faaliyetleri", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, Konya 2006, s.69-90.

Muşmal, Hüseyin "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910-1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, Konya Bahar 2008, s.219-262.

Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Dersaadet 1317.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Cilt:II, İstanbul 1992

Ursinus, Michael, "Doğal Afetler ve Tevzi: Sel, Dolu ve Fırtınalar Karşısında Oluşturulan, Klasik Çağ Sonrası Yerel Vergi Sistemleri", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, (Editör; Elizabeth Zachariadou), (Çeviri;Gül Çağalı Güven, Saadet Öztürk), İstanbul 2001, s.287-296.